

HET BRT OCHTENDNIEUWS. ER KOMEN BUIEN AFGEWISSELD MET OPKLARINGEN...

Werken rond het radiojournaal.

Inleiding

Over de doelstellingen die bij het gebruik van de media kunnen (moeten) worden nagestreefd, heeft Henk Dekker het al uitvoeriger gehad in het eerste artikel van deze Vonk. Toch dachten we dat het nuttig zou kunnen zijn, een korte verantwoording mee te geven voor het werken met het radiojournaal in het bijzonder. Daarna zullen we uitpakken met enkele concrete lesideeën.

De Vonk pleit voor emancipatorisch moedertaalonderwijs : we willen dat de leerlingen zicht krijgen op, inzicht verwerven in en hun greep verstevigen op de hen omringende werkelijkheid. De MASSAMEDIA (krant, tijdschrift, radio en TV) zijn de belangrijkste informatiebronnen en opiniemakers wanneer het gaat om de actuele werkelijkheid en dat op verschillende niveaus : regionaal, nationaal en mondiaal.

Het is dus nodig voor het bereiken van onze onderwijsdoelstellingen aandacht te besteden aan de massamedia : hun producten, het tot stand komen ervan, de achterliggende belangen, de invloed die ervan uitgaat. Hierbij denken we dan vooral aan de informatieve en duidende programma's : journaal en actualiteitenrubrieken. In dit artikel hebben we bewust gekozen voor radiojournaal, BRT-actueel en BRT 2 focus, omdat ze tot op zekere hoogte voor "objectief" kunnen doorgaan. Bovendien zijn het producten van dezelfde nieuwsdienst (putten uit dezelfde bronnen, hebben dezelfde mensen achter de schermen) ; enkel de nagestreefde doelstellingen en de zenderintentie verschillen, wat zich o.a. uit in het taalgebruik.

Het bezig zijn met massamedia moet een plaats krijgen in het moedertaalonderwijs : de media vormen één van de belangrijkste domeinen waar we met taal als communicatiemiddel geconfronteerd worden. Immers, zowel de receptieve als de productieve functie van taal zijn vertegenwoordigd. Enerzijds komen de media in geschreven en gesproken vorm op ons, passieve taalgebruikers, af ; anderzijds hanteren de mediamakers taal (en beeld) als actieve en invloedrijke taalgebruikers. Om meer kritische mediagebruikers te worden leren we dan ook best het taalgebruik van de media kennen.

De vraag waarmee veel leerkrachten nu nog blijven zitten, is "hoe pak ik dat aan ? wat moet ik ermee in mijn klas ?"

In dit schrijfstukje proberen we daar een antwoord op te geven in de vorm van enkele lesideeën. Het ligt geenszins in onze bedoeling de lezer een aantal concreet uitgewerkte lessen voor te schotelen, maar wel een "voorproefje" dat hij/zij zal moeten herkauwen tot een les(senreeks) aangepast aan het niveau, de tijd waarover men beschikt, de interesse van de leerlingen, enz.

Het maken van een radiojournaal.

Analyse van radiojournaals.

Een eerste mogelijkheid om met het radiojournaal te werken, is het observeren en bespreken van een of meer BRT-journaals. Daarbij denken we aan de volgende fasen :

- a. In een voorbereidende fase laten we de leerlingen nadenken over de normen die zij aan een journaal zouden stellen. Als leerkracht kan je hen op weg helpen met vragen als :
 - Voor welke publiek is het nieuws bestemd ?
 - Zou je enkel slecht nieuws meedelen of ook goed nieuws ?
 - ...
- b. Na observatie van één of enkele BRT-radiojournaals (8, 13 of 19 u.) - thuis met begeleidende vragen of in de klas - proberen de leerlingen te achterhalen met welke normen de nieuwslezers rekening gehouden hebben. Dat komt dan hierop neer dat ze hun eigen lijstje aanvullen, herzien.
Een korte nabespreking over zaken waaraan zij niet gedacht hadden en normen die blijkbaar niet gehanteerd worden, is hier ook op z'n plaats, dachten we.
- c. In een derde fase achterhalen de leerlingen de normen van de journalisten. Hulpmiddelen daarbij zijn :
 - het observatievermogen van leerlingen en leerkracht (cf. b)
 - een programma van de BRT schooltelevisie over het tot stand komen van radiojournaal en actueel (gratis te verkrijgen bij het Ministerie van Nationale Opvoeding en Nederlandse Cultuur, Dienst audio-visuele media, Handelskaai 7, 1000 Brussel).
 - je leerlingen een mondeling of schriftelijk interview laten afnemen (eventueel per telefoon) van een radio-journalist
 - "Rond de tafel" van 18.1.81 waarin de wijzigingen in het BRT-radiojournaal met o.a. Danny Huez besproken worden.
(verkrijgbaar bij Von-werkgroep Media)

Een fragment uit dit programma :

Deze nieuwe aanpak van het ochtendnieuws is een bescheiden poging om 's morgens nieuws te maken dat voor zoveel mogelijk mensen verstaanbaar is. Waar komt dat op neer ? In de eerste plaats proberen we meer dan vroeger die mensen die alleen naar het journaal luisteren en geen kranten lezen of TV kijken toch mee te geven wat er in de wereld gaande is.

De vorm nu, heeft te maken met : wordt er echt naar de radio geluisterd of staat die gewoon aan ?

Wij zijn er maar van uitgegaan dat hij gewoon aan staat en dat de mensen 's morgens met veel andere dingen bezig zijn. Dus moeten we een aantal middeltjes vinden om op bepaalde tijdstippen de aandacht te trekken. En daarvoor dienen die jingles bij het begin en ook tussendoor.

In dezelfde zin hebben we ook de langere hoofdpunten bij het begin. Zodat de mensen weten wat ze kunnen verwachten in het nieuws en naar bepaalde onderdelen die hen interesseren kunnen luisteren en ook voor die mensen die weinig tijd hebben, die kunnen dan toch die hoofdpunten meepikken.

Andere middelen zijn herhalingen in de berichten zelf, vaak in andere woorden. De stemafwisseling is ook zo'n middel : de eerste stem geeft kort aan waar het om gaat en als je daar dan wat van gemist hebt als luisteraar, wordt het toch nog eens opgenomen en verder uitgediept door de tweede stem.

Heel essentieel is natuurlijk het taalgebruik. We proberen zo eenvoudig mogelijke taal te gebruiken.

- d. Het is goed al die normen nu eens op een rijtje te zetten, dus die van de leerlingen (a) en die van de journalisten (b) en (c). De eisen waaraan een radiojournaal moet voldoen, zijn op de eerste plaats TAALeisen ; hier volgt een lijst van de eisen/normen die zeker moeten worden vermeld :

- woordgebruik, woordbetekenis
- zinsbouw, zinslengte
- samenvattingen en herhalingen
- intonatie en stemafwisseling
- taalregister, taalvariant (standaardtaal/dialect)
- tekstdoel (informatief, commentariërend, ...)
- publiekgerichtheid (vooral bepaald door bovenstaande elementen)

Er kan natuurlijk ook altijd getoetst worden of de radio-makers echt rekening houden met hun eigen normen.

Het voordeel van deze manier van werken is dat de eisen "gedoseerd" worden aangebracht. Zo zullen de leerlingen denkkelijk wel van bij het begin "zinsbouw" en "intonatie" vernemen, "taalregister" en "herhalingen" daarentegen worden misschien slechts in de derde fase achterhaald.

Samenstellen van een radiojournaal

Na deze observatie, inventarisatie en bespreking van de eisen waaraan een (goed) radiojournaal voldoet, proberen de leerlingen zelf een radiojournaal te maken. De stap naar het zelf maken van een journaal willen we op de volgende manier verantwoorden. Op de eerste plaats houdt het een functioneel oefenen van de taalvaardigheid in :

- neerschrijven van het nieuws in items
- begrijpend lezen van de tekst
- voorlezen van de tekst (spreken)
- luisteren naar het nieuws

Bovendien worden de leerlingen geconfronteerd met de taaleisen : ze moeten nu zelf letten op woordgebruik, zinsbouw, enz. En door zelf de taal van de media(makers) te hanteren verwerven de leerlingen inzicht in dat taalgebruik.

Dus zelf een radiojournaal maken. Maar dan wel een journaal over het nieuws dat hen direct aanbelangt : wat er op school, thuis of in hun dorp of stad gebeurt of gebeurd is. Dat spreekt hen sterker aan dan het wereldnieuws en biedt meer spreekmogelijkheden (bv. interview). Voor de hogere cyclus zien we het echter wel zitten dat ook het wereldnieuws aan de orde komt om de leerlingen een radiojournaal te laten maken. Ze worden hier wel meer beperkt, doordat ze dat nieuws overwegend uit de media moeten halen waar het al voor-geselecteerd werd.

In ieder geval moeten de leerlingen in beide gevallen dezelfde stadia doorlopen als de "echte" nieuwsmakers :

- het zoeken van informatiebronnen en informanten
- het selecteren van de "belangrijkste" nieuwsfeiten uit een heel aanbod (op basis van welke criteria ?)
- ieder geselecteerd onderdeel tot een tekst verwerken die aan de geobserveerde taaleisen voldoet (gericht schrijven)
- de volgorde en de samenhang van de nieuwsonderdelen bepalen
- het inspreken van de teksten en de omkadering (weerbericht en samenvatting) op een cassetterecorder ; hierbij moet ook weer op een aantal geobserveerde (spreek) eisen gelet worden
- eventuele montage van het geheel met bijhorende tune(s)

We willen hier nog even kwijt dat bij de evaluatie van deze les(senreeks) zowel aan het proces als aan het produkt aandacht moet worden besteed. De procesevaluatie komt dan vooral neer op het bespreken van de moeilijkheden waarmee de leerlingen te kampen hadden tijdens het maken van het journaal (selecteren van het nieuws, opstellen van de tekst, enz.). Bij de produktevaluatie, de evaluatie van de uitzending op cassette, wordt voornamelijk teruggekoppeld naar de normen die vooropgesteld worden.

Tenslotte vermelden we nog dat de leerlingen bij het hele proces de verschillende niveaus en doelstellingen i.v.m. massamedia hebben doorlopen :

- begrijpen en inzicht verwerven in de mediaproducten : radiojournaal
- inzicht verwerven in het tot stand komen ervan en in de achterliggende belangen
- motivatie om van de massamedia kritisch gebruikt te maken

Het maken van een BRT-actueel uitzending.

Dit is een oefening die je best met oudere leerlingen doet : er moet immers gezocht worden naar achtergronden van gebeurtenissen en naar de samenhang van feiten. Maar ook hier kan je wellicht best beginnen met het lokale nieuws : school, thuis, dorp, stad, streek, om dan later misschien een echt BRT-actueel te maken over bepaalde onderdelen van het wereldnieuws die de leerlingen aanspreken. Onnodig de stadia te vermelden die je ook hier weer doorloopt op het vlak van informatie zoeken, kiezen, verwerken, doorgeven, enz.

Een andere mogelijkheid is een soort persconferentie die de leerlingen houden over een project dat op school loopt. We denken daarbij aan een 11.11.11-actie, een vrij podium, de werking van de leerlingenraad. Op die manier wordt hun betrokkenheid nog groter en moeten ze grotendeels met dezelfde eisen rekening houden : wat gaan we vertellen ? voor welk publiek is dit bestemd ?, opstellen van een basistekstje, voorlezen van de tekst, beantwoorden van vragen die door het publiek gesteld worden, enz.

Een vergelijking van : BRT-journaal/BRT-actueel/BRT 2 focus.

Een zeer interessante oefening is dit, zowel om het observeren van drie concrete programma's en het achterhalen van de resp. doelstellingen en publiekgerichtheid als om het zelf samenstellen van deze programma's rond dezelfde nieuwsfeiten.

Bij deze oefening is het moeilijker het didactisch hulpmateriaal te verzamelen. Je moet immers drie programma's opnemen rond hetzelfde thema. Het probleem daarbij is, dat je nooit vooraf weet wat in zo'n nieuwsuitzending of actualiteitenrubriek aan bod zal komen, zodat je als leerkracht voortdurend op de loer moet liggen met de bandopnemer of cassette recorder in aanslag.

Zo was ergens in het voorjaar '82 in elk van deze drie informatieve programma's de actie van Brusselse schoolkinderen te beluisteren om meer en betere fietspaden. De kinderen waren met hun fiets naar het kabinet van onderwijsminister Coens getrokken en hadden bij hem begrip en steun ge-

vonden voor hun eisen. In het BRT-journaal werd deze schoolkinderenactie kort vermeld : waar ?, waarom ?, resultaten ?, wie ?, enz.

In het avondactueel ging men dieper op deze gebeurtenis in en dit o.a. door minister Coens en de initiatiefnemers van de actie (de nationale confederatie van ouderverenigingen) te interviewen. Ook werd er gewezen op het feit dat minister Coens alleen maar zijn goodwill kon laten blijken, omdat hij immers niet bevoegd is voor verkeer en openbare werken. Was het dan maar een symbolische actie of een promotie-stunt voor de kersverse katholieke minister van onderwijs ? In BRT 2 focus werd ook uitvoerig aandacht besteed aan deze actie. Maar dan op een heel andere manier : men liet vooral liveopnamen horen van de rinkelende fietsbellen in het Brusselsse verkeer, een sfeerscheppende opname van de ontvangst met (limonade) bij de minister en korte vraaggesprekjes met enkele deelnemende leerlingen.

Aan jouw leerlingen om daaruit conclusies te trekken i.v.m. doelstelling van de informatieve programma's en de manier waarop de makers die proberen te bereiken. En dan zelf aan de slag rond zelf gekozen items !

Lieve Van der Taelen
André Swillens

BIBLIOGRAFIE

Levende Talen, maart 1982, p. 194-203.

B. Tans heeft het over de relativiteit van bepaalde kritische "vooroordelen" t.a.v. media, bv. hun bindingen met politieke of sociale groepen en het daarmee samenhangend partijdig informeren.

Optiek, 1982/1

Hierin doet Gerard Kruger verslag van een lessenreeks rond de Nederlandse actualiteitenrubrieken : Tros-aktua, Brandpunt en Achter het nieuws. Hierin wordt erg veel aandacht besteed aan de manier waarop de verschillende programmamakers hun boodschap op het scherm brengen en het effect van deze (vorm van) beeldtaal op de kijkers en de informatiewaarde van het programma.